

"מלאכת מחשבת"

דיון לעומק בנושאים עיוניים של פרשת השבוע

פרשת "זיחי"

מה בגיליון:

1) מפני מה הצריך יעקב את יוסף להישבע?

2) איך פועלת השבועה, אם אי אפשר לצוות על אחרים?

"נחשבה" – הגאון רבי יחיאל הלוי נוביק שליט"א

"(הוציאה) ממיסגר נפשי".

פרק נ"ט – עם ישראל בסכנה, אם המזימה תצליח.

מפני מה הצריך יעקב את יוסף להישבע?

הנדון: חיוב קבורה שמוטל על הבנים הוא חיוב גמור ושבועה למה?

א

ובאמת מלבד חיוב זה, איכא בגמ' בב"מ (דף ל' ע"ב) "תני רב יוסף, והודעת להם, זה בית חייהם (ללמוד להם אומנות להתפרנס בו). את הדרך, זו גמילות חסדים, ילכו בה, זה ביקור חולים, בה זו קבורה, ואת המעשה, זה הדין. אשר יעשו, זה לפנים משורת הדין". נראה שיש חיוב קבורה גם מדן עשיית חסד, אלא שצריך עיון למה צריכים לשני הלימודים, הרי איכא חיוב קבורה מדן 'כי קבור תקברנו?' ברם באמת זה פשוט דדן כי קבור תקברנו הוא דין על היורשים שחייבים בקבורה, אולם היכא דאין היורשים רוצים לקבור מאיזו סיבה שלא תהיה, או כגון במת מצוה, כה"ג חל חיוב שני על כלל ישראל לקבור מדן בה זוהי קבורה.

(במאמר המוסגר: ובגמ' שם הקשו למה לא נלמד את מצות הקבורה מאת הדרך זו גמילות חסד? למה צריכים ללימוד בנפרד לקבורה? ותירצו ע"ז, לא נצרכה אלא לזקן ואינה לפי כבודו, שמתחייב לקבור את המת אפילו שאינו לפי כבודו. וצ"ע, דהרי ע"כ מייירי במת מצוה, דאם לא כן אין כל חיוב על זקן ואינה לפי כבודו להתעסק בזה כשיש קוברים אחרים, והנה ידוע במת מצוה שקנה מקומו ואסור לטלטל את המת ממקומו, דמת מצוה קנה מקומו, א"כ ממי יש לאותו זקן להתבייש עד שצריכים ללימוד מיוחד לחייב זקן ואינה לפי כבודו? ובדוחק יש לומר, דמייירי שהיו קטנים במקום והם אינם חייבים להתעסק בקבורה והוא מתבייש מפניהם, וס"ד דיהיה פטור דכבוד הבריות דוחה, קמ"ל דאפילו הכי חייב, דכבוד המת דוחה כבוד החי ואפילו שבכל מקום כבוד החי עצמו דוחה בשב ואל תעשה, כדאיתא בברכות (דף כ" ע"א) ויעיין שם בתוס' ד"ה אלא לזקן).

ב

ברם באמת צ"ל דחיוב הקבורה לא נאמר רק שלא יניחו שלא בדרך קבורה, ברם אם יקברו במצרים, כבר יצא ידי חובת קבורה. נמצא שכאן צריכים היו להחיל דין חדש, היכן לקבור את יעקב, בזה אין את מצוות הקבורה, לפיכך השביע יעקב את יוסף שיקברנו בארץ ישראל דווקא. ברם עדיין יש לתמוה, דדי בכך את ציווי האבא שמצווה אותו לקבור דווקא בארץ ישראל ומצוה על היורשים לשמוע לדברי האבא, וגם איכא מצוה לשמוע לדברי המת, למה צריכים לשבועה זו ומה טיבה? ובאמת עמוד בזה הרמב"ן ז"ל וזה לשונו "השבועה לי וישבע לו, לא היה יעקב חושד בבנו הצדיק האהוב, שימרה על מצות אביו ועל הדבר אשר הבטיחו ואמר, אנכי אעשה כדברך, אבל עשה כן, לחזק את הדבר בעיני פרעה, אולי לא יתן רשות להיפרד ממנו ויאמר לו שלח את אחיך ויעלוהו שם (כלומר, עיקר המעכב הוא יוסף עצמו שכן

איתא בפרשה (פ"ר מ"ו פס' כ"ט) "ויקברו ימי ישראל למות ויקרא לבנו ליוסף ויאמר לו אם נא מצאתי חן בעיניך שים נא ידך תחת ירכי ועשית עמדי חסד ואמת אל נא תקברני במצרים".

ובפרש"י: ויקרא לבנו ליוסף, למי שהיה יכולת בידו לעשות, שים נא ידך והשבועה. חסד ואמת. חסד שעושים עם המתים הוא חסד של אמת שאינו מצפה לגמול".

הרבה יש לעמוד בעניין, אלא שאין את המקום להאריך בעניין. מכל מקום יש לעמוד בתמיה חשובה (הקשני כן אחי המו"מ, הרה"ג רבי יאיר שליט"א) למה הוצרך יעקב אבינו להשביע את יוסף וכי יוסף עצמו אינו מחויב במצוות הקבורה, הלא זוהי מצות עשה מדאורייתא "כי קבור תקברנו ביום ההוא" אע"פ שזוהי איבעיא שלא איפשיטא בגמ' בסנהדרין (דף מ"ו ע"ב) מכל מקום הרמב"ם פוסק אותה להלכה (בפ"ד מהל' אבל הל' א') "ההספד כבוד המת הוא, לפיכך כופין את היורשים ליתן שכר למקוננים והמקוננות וסופדין אותן, ואם ציווה שלא יספדוהו אין סופדין אותו. אבל אם ציווה שלא יקבר אין שומעין לו, שהקבורה מצוה היא, שנאמר כי קבור תקברנו ביום ההוא".

אמנם כבר עמד בדבריו הרדב"ז ז"ל, שהרי בגמ' זו היא איבעיא שלא איפשיטא ואיך פשט הרמב"ם בתור מילתא דפשיטא שאין שומעין לו? מכל מקום נקטינן מימרא של ר' יוחנן משמו של רשב"י כעיקר, דקבורה היא מצוות עשה דאורייתא, על כן חייבים בה היורשין כדן כל מצוות עשה. ואע"פ שהגמ' עצמה לא פשטה את הספק מהפסוק עצמו, משום שאפשר לדחות שפשטות הפסוק מדבר בסתם, שרוצים בני אדם שיקברו, אבל כה"ג שאדם מצווה להדיא את יורשיו לא לקברו אפשר דליכא חיוב, ברם כיון שהאיבעיא היא לא איפשיטא יש לנקוט כדן ספיקא דאורייתא לחומרא (אף שלשית הרמב"ם עצמו זה רק מדרבנן כידוע, מכל מקום החמירו רבנן בהאי ספק ככל ספק דאורייתא ולפיכך אין שומעים לו).

אם לא שנאמר שבארץ מצרים לא נהגו האבות עצמם בכלל החיובים כשיטת הרמב"ן ז"ל. ברם אם נאמר כן, גם שבועה לא תועיל, שהרי לא מציינו בין ה' המצוות של בני נח את האיסור לחלל שבועה, וא"כ מה תועיל השבועה? בר מדן, מציינו שיוסף עצמו אמר לממונה על ביתו 'וטבוח טבח והכין ואמרו חכמים במס' חולין שכוונתו הייתה שיפרע את בית השחיטה, הרי שגם בחו"ל נהגו בדיני ישראל לחומרא (ואף יוסף עצמו נהג עצמו כישאל לחומרא בלבד) וא"כ ודאי שחייב הוא בקבורה, וגם במצות כיבוד אב אם יצוונו לקבורו.

"מלאכת מחשבת"

דיון לעומק בנושאים עיוניים של פרשת השבוע

יעקב על ידי אחיו, ומה שאמר לו עלה וקבור, הכוונה תעלה אתה כאשר השביעך אביך שאתה תקבור, אבל אלמלי שהשביעך הייתי מעבב עלך והיו אחיך מקיימים את מצוות האבא.

ברם צ"ע בדברי הרמב"ן, דבשלמא אם הטעם שפרעה מקפיד כי הוא אינו רוצה שיעקב גופא יצא ממצרים שפיר מבקש הוא את יוסף עצמו, כדי שתהיה לו את ההשפעה עליו ולא ביקש מיתר בניו משום שהוא היחיד שיכול לפעול בזה כפי שפירש רש"י "ויקרא לבנו ליוסף, למי שהיה יכולת בידו לעשות".

אבל אם עיקר חששו של פרעה הוא מיוסף ולא אכפת לו על יתר בניו שיקברוהו, אם כך למה לא ציווה את יתר בניו שישאוהו לארץ ישראל והרי על עצם הקבורה בארץ ישראל לא הקפיד פרעה רק על יציאת יוסף, למה שייכת הקבורה רק ביוסף יותר מיתר אחיו? ודוחק לומר כי העיקר בזה כדי שיוסף יקברנו ויתקיים מאמר הקב"ה "ויקרא ישית ידו על עיניו" (שהרי אפשר כוונת הפסוק כפי שפירשו בעל הטורים ז"ל "הבטיחו שלא ימות בחייו" ולא על עצם הקבורה). דאם זהו עיקר הטעם, למה מדגיש הפסוק "ויקרא לבנו ליוסף" שמשמע שעיקר ההשתדלות תלויה בו.

והכי איתא להדיא בדברי המדרש רבה "ויקרא לבנו ליוסף, למה לא קרא לראובן ולא ליהודה, וראובן הוא הבכור ויהודה הוא המלך, והניחן וקרא ליוסף, למה כן? בשביל שהיה סיפק בידו לעשות, לפיכך ויקרא לבנו ליוסף" הרי שעיקר היכולת להשפיע על הקבורה תלוי רק ביוסף, וזה יעלה יפה רק עם הפירוש השני של הרמב"ן שעיקר הסירוב לקבורה היה בשל רצונו של פרעה שיעקב יהיה קבור בארץ מצרים, לפיכך לא ישמע לראובן וליהודה, וצ"ע.

פרעה חשש שמא לא ישוב יותר למצרים) או שיחפץ פרעה שיקבר הנביא בארצו, לכבוד להם ולזכות, לכן השביעו, כי לא יהיה נכון להעבירו על שבעתו, וגם יוסף יצטרך יותר להשתדל בעניין, מפני השבועה, וכן היה הדבר כמו שאמר להלן (פ' נ' פס' ו') עלה וקבור את אביך כאשר השביעך עכ"ל.

מדברי הרמב"ן ז"ל נראה שעיקר השבועה הייתה לחיזוק העניין בענין פרעה, שמא ימנע את הדבר, אלא שנקט כאן שני אופנים: או שעיקר החשש שלו היה מיוסף עצמו, שמא לא ישוב למצרים, או שלא ירצה שיוציאו את יעקב לקבורה ממצרים, כי כבוד גדול יהיה שיקבר הנביא בארצו.

וקצת תמוה, שהרי חזינן בגמ' בסוטה (דף ל"ו ע"ב) שמפרשת את הטעם על יעקב גופא, לאחר שיוסף סיפר עם פרעה בשבעים לשון התגלה שיוסף יודע את לשון הקודש ואילו פרעה אינו יודע, נמצא שחסר לו משבעים לשון (ואם היו יודעים היו מדיחים אותו) ביקש פרעה מיוסף שישבע לו שלא יספר לאיש שאינו יודע בלשה"ק ונשבע בו, וכשבא יוסף לומר לפרעה שיתן לו להעלות את יעקב לקבורה בארץ כאשר השביעו, אמר לו פרעה שישאל על שבעתו, אמר לו יוסף אי"כ אשאל אף אני על שבעתך, ואע"ג דלא ניחא לו אמר עלה וקבור את אביך כאשר השביעך, ולפום הריטא נראה שהעיקר היה בשל יעקב עצמו, דאם לא על זה היה אכפת לו, למה מנע?

ברם אפשר לדחוק שהשבועה של יעקב הייתה שיוסף יעלה ויקברנו כדי לקיים את הבטחת הקב"ה "ויקרא ישית ידו על עיניו" שהוא זה שיקברנו בארץ ישראל ועיקר הקפידא של פרעה הייתה שיוסף לא יקיים את החלק הזה בשבועה, אבל לא היה אכפת לו על עצם קבורת

***

איך פועלת השבועה, אם אי אפשר לצוות על אחרים?

הנדון: יעקב משביע את יוסף, אבל למעשה הוא לא בעלים על פרעה ולפיכך השבועה לא חלה על הנשבע.

א

אלא שמכל מקום עדיין לא מובן המשל של "מושבע ועומד על המצווה" קודם מתן תורה, שהרי מעיקר הדין שניהם אינם תקפים ואין סיבה שעתה לא יחייב אותו מצד קבלתו, וצ"ע.

בר מן דין, הרי אין לשבועה הזאת כל חלות, שהרי אי אפשר להשביע על אחרים לעשות, כדאיתא ברמב"ם (פ"ה מהל' שבועות הל' א') "וכל מי שנשבע על האחרים שיעשו כך וכך או שלא יעשו, אפילו היו בניו או אשתו, אינו חייב בשבועת ביטוי, שהרי אין בידו לקיים או לבטל" עכ"ל. הרי לנו שאי אפשר להשביע ולצוות על אחרים, אי"כ מה הטעם לשבועה הזאת, הלא פרעה אינו חייב לקבל את השבועה, ואף יוסף עצמו לא יעבור על השבועה לפי שלא חלה עליו, אי"כ מה כוח השבועה הזאת? וגם למה לא היה די בציווי ליוסף עצמו שיעשה זאת עם כל הכוח שבידו?

אלא כפי שכבר ביארנו לעיל מדברי הרמב"ן ז"ל, שבאמת לא היה צריך יעקב כלל לכל השבועה הנ"ל, שהרי יוסף לא נחשד אצלו כלל שלא יעשה את כל ההשתדלות כדי לשכנע את פרעה, אלא שיעקב אבינו חשש מאד שפרעה עצמו לא ירצה בשום פנים ואופן להוציאו מארץ מצרים, או מהטעם שכתב הרמב"ן ז"ל לפי שכבוד גדול היה לו שהנביא יהיה קבור באדמתו. או שהיה לו חשש שבשל הברכה הרבה שהגיעה לו מיעקב אבינו שביכרו שיעלה הנילוס לרגליו ומאותה ברכה היה פרעה מגיע לנילוס והיה הנילוס עולה לקראתו ומשקה את אדמת מצרים (ובזה עשה פרעה עצמו לאלוה כמבואר בספרים הקדושים).

ונראה שפרעה חשש שכל כוח הברכה ילך ממנו אם יקברו את יעקב בארץ ישראל (והכי איתא בתוספתא [סוטה פרק י'] בשם ר' יוסף, לאחר מיתת יעקב חזר הרעב במצרים, כדי להשלים את חמש שנות הרעב שפסקו לאחר ביאת יעקב לארץ מצרים, הרי שפסקה הברכה

מן הגאון מהרי"ל דיסקין זיע"א התקשה בלשון הפסוק "אם נא מצאתי חן בעיניך" דלכאורה הוא תמוה, למה צריך יעקב לפנות אל יוסף בלשון של בקשה ותחנונים, כביכול חושש הוא שמא לא ישמע לו לפיכך מבקש הוא בלשון תחנונים שימצא חן בעיניו ויעשה לו החסד הזה, על מה ולמה? ומבאר מהרי"ל דיסקין זיע"א דיעקב אבינו רצה להשביע את יוסף ואם היה גוזר על יוסף במצוות כיבוד אב לקברו בארץ ישראל, לא היה יכול להשביעו, משום שאין שבועה חלה על דבר מצוה, כדאיתא בשבועות (דף כ"ז ע"א) לפיכך נמנע מלגזור עליו, כדי שלא יהיה בגדר מצווה בגזירת כיבוד אב ושפיר תחול עליו השבועה.

וצ"ע, דנראה מדבריו דכבר היה חיוב גמור על הבן לשמוע לקול אביו עד שלא היה כוח לשבועה לחול עליה כדן נשבע על המצוה, הרי לפני מתן תורה (כלומר במרה, כדאיתא בסנהדרין דף נ"ו ע"ב) לא נצטוו על כיבוד אב ואם ואי"כ למה שלא תחול השבועה? ומהאי טעמא נוכל להקשות, מה כוח השבועה לפני מתן תורה והרי לא נצטוו על שבועת שווא לפני מתן תורה? אמנם זה אפשר, ששבועה הייתה חמורה מאד, שהרי מצינו כבר אצל אברהם אבינו שהשביע את אליעזר שלא יקח אשה לבנו מבנות הכנעני, ואם לפני מתן תורה לא היה כל תוקף לשבועה, מה העניין להשביע אותו אם אין לשבועה כל תוקף מחיוב?

אלא ודאי שאת חומר העניין של שבועה שמרו מכל משמר, שהרי כל העולם כולו נדעזעזע על שבועת שווא, לפיכך חמורה הייתה מכל מצוה אחרת. ואפשר אולי לומר שגם את מצות כיבוד אב ואם שמרו יותר מיתר המצוות, משום שהיא מצוה שכלית ביותר, ויש לבן הכרת הטוב לאביו שהביאו לעולם, בפרט אם גם הביאו לחיי העולם הבא שלימדו תורה, ויעקב אבינו למד עם יוסף יותר מכל בניו, לפיכך הייתה ליוסף הכרת הטוב גדולה מאד כלפיו, עד שודאי היה לציווי האב כוח גדול ביותר, אפילו שלא היו חייבים בזה קודם מתן תורה.

"מלאכת מחשבת"

דיון לעומק בנושאים עיוניים של פרשת השבוע

כרחך שיעקב אבינו לא סומך על יוסף כי יודע הוא שלפרעה יש נגיעה שישאר ולכן לא ירצה לשמוע אליו, א"כ מה תועיל השבועה, והלא פרעה יאמר לו לך תשאל על השבועה? אלא מאי, יעקב אבינו יודע שיש ליוסף איזה כוח להרתיע את פרעה מלעשות זאת, הוי אומר שהוא כבר יודע מהשבועה, ומי סיפר לו זאת? ודאי יוסף, אם כך עבר על השבועה, נמצא שבזה סיכן את חיי יוסף שפרעה יחשוד בו שגילה לאביו את המעשה ובכך עבר על השבועה.

ובדוחק יש לומר, דבאמת יעקב אבינו לא ידע את כל החשבון, שיש שבועה, ולא מהטעם הזה השביעו, אלא שסבר שפרעה יירטע מעצם העניין של חילול שבועה, אף שעדיין עוד לא נודעו העולם על שבועת שווא, שהרי היה זה לפני מתן תורה, מכל מקום חומר שבועת שווא היה שכלי ומוכן גם לפרעה (שהרי מאמין היה בכוח עליון ומודה הוא שאין לבריה שפילה להשתמש בשמו של הבורא יתברך ולעבור על זה) וסבור היה שפרעה אינו יודע שאפשר להישאל על השבועה וגם שאי אפשר להשביע את האחרים ולא ירצה להכשיל את יוסף לעבור על מצוות דתו, ועדיין הדברים דחוקים מאד.

והנה תוסי' בסוטה (דף ל"ו ע"ב ד"ה איתשיל) תמחו על עצם העניין, איך יכול יוסף לומר לפרעה שישאל על שבועתו והרי אין נשאלים על שבועה שהיא לתועלת השני, אם לא יהיה בהסכמתו, והרי פרעה ודאי שלא יסכים לשאלה, שהרי אינו רוצה שידעו שאינו יודע שפת לשה"ק, נמצא שלא היה ליוסף במה לאיים על פרעה (אמנם באותו אופן גם לא היה יכול פרעה עצמו לומר ליוסף שישאל על שבועתו, שהרי הוא מושבע על ידי אביו, וכל שנשבע לאחר צריך את הסכמתו ואביו הרי ודאי לא היה מוחל לו וגם אינו בעולם כדי למחול).

וראיה לזה הביאו תוסי' מהמעשה של צדקיהו המלך בגמ' נדרים (דף ס"ה ע"א) שהשביעו נבוכדנאצר מלך בבל שלא יספר שראו אוכל ארבת חיה, מעשה אכזריות איום שאפילו הוא עצמו התבייש שראו בקלונו, לפיכך השביעו שלא יגלה, אלא שצדקיהו נשאל על שבועתו ובא על כך מלך בבל בטענה לחכמי ישראל שהתירו לו שהיה אסור להם להתיר שלא בפניו כיון שנשבע על דעתו, א"כ גם בשבועה של יוסף לפרעה שלא יגלה לאיש על חסרון ידיעתו את שפת לשה"ק הייתה השבועה לטובת פרעה והיה אסור ליוסף להישאל שלא בידיעתו ובהסכמתו, והרי פרעה ודאי שלא היה נותן לו את הסכמתו, א"כ לא היה לאיום של יוסף כל אפקט מעשי?

ולכתחילה סברו תוסי' לומר שמה שאסור להישאל אם זה היה שלא בפניו של המשביע, אבל בפניו שפיר דמי, וכדעה שמביא הר"ן בנדרים, שכל סיבת האיסור כדי שלא יבוא המשביע לחשוד, אבל אם זה בפניו שידע שנשאל ואין כבר מקום לחשוד שפיר דמי שנשאלים אפילו בעל כורחו של המשביע. ברם תוסי' תמחו על סברא זו, איך אפשר לומר שהמשביע שכל סיבת השבועה שלו הייתה כי זה לתועלתו וכל כוונתו בהשבעה למנוע את השני מלספר דבר שעלול לפגוע במשביע עצמו, אין מן הסברא שיוכלו להשביע בעל כורחו אחרי שהיה הדבר להנאתו של המשביע ולתועלתו. ובענין שהתירו חכמי ישראל לצדקיהו אף שהיה זה לתועלת נבוכדנאצר ואפילו הכי התירו בעל כורחו? יש לומר דהתם משום כבוד מלכות חייבים היו הסנהדרין להתיר, דאם לא כן הרי הם מורדים בו, וכן משום שהיה פוגע במלאכת שמים, כפי שמיישבים במפרשים ז"ל, אבל יוסף שלא היה לו דין מלך ופרעה מלך מעליו ומשועבד לו, אין לו כח לצוות על חכם שיתיר לו כנגד רצון המלך, א"כ הדרא קושיא לדוכתא, היאך יכול יוסף לאיים על פרעה?

לפיכך תירצו התוסי', שבאמת יוסף לא היה יכול להישאל ורק גיזם בעלמא, כלומר יוסף בעצם לא היה לו כל נשק הפחדה כלפי פרעה, אלא נבנה על חוסר ידיעת פרעה בהלכה, כי פרעה סבור היה שתועיל שאלה בכה"ג ולפיכך התרצה ליוסף שמא ישאל על נדרו, אבל באמת לא היה יוסף יכול להישאל אפילו אם היה רוצה, ומהאי טעמא גופא גם לא היה מקום לפרעה לבקש את יוסף להישאל, כי גם יוסף היה מושבע על דעת אחרים ולהנאת המשביע, שהרי מטרת השבועה הייתה לטובת יעקב שיוציאוהו לקבורה בארץ ולא יניח שיתירו את

בשל מיתת יעקב). לכך הצריך יעקב את יוסף להישבע, כדי שיעשה כל שביכולתו לשכנע את פרעה. לצורך זה החיל עליו שבועה כזו שיש לה מקום לחול ולא רצה לצוות עליו מכוח גזירת כיבוד אב, שהרי באופן הנ"ל לא תחול השבועה עליו כמושבע על המצוה, שאין השבועה חלה על המצוה ובציווי אב גרידא אי אפשר לפעול אצל פרעה, שהרי אינו מחויב למצוות הכיבוד של יוסף ולעצמו יש לו נגיעה חזקה לא להוציא את יעקב ממצרים, לפיכך הכוח היחיד שיכול לפעול בעניין הוא דרך שבועה (כפי שנבאר לקמן), לפיכך השביע יעקב את יוסף ולא ביקשו ע"י ציווי כיבוד אב.

אלא דמכל מקום הדברים צ"ע גדול, דנמצא שהשבועה היא שגורמת ליוסף לעשות השתדלות יתר ובאמת אין לה כל כוח, שהרי אין שבועה זאת ראויה לחול, שהרי הוא מצווה על האחרים ואין לה כל תוקף. אלא ודאי צ"ל דהשבועה לא הייתה לפעול על האחרים שאינם כלל ברשותו, אלא מטרת השבועה הייתה שיעשה כזה כוח השתדלות מעל ומעבר למה שהיה עושה, אלמלי היה מושבע מפיו, כדי שלא יחלל את השבועה יעשה השתדלות מעל ומעבר לכוחותיו, ומצד מצוות כיבוד אב כבר היה פטור, בשל היותו אנוס, ואילו בשל שבועת ביטוי חייב הוא לעשות מעבר לזה.

אלא דזה גופא צ"ע, מהו השיעור בזה, עד היכן הוא חייב ומהיכן גם שם הוא פטור, שהרי פטור אנוס קיים גם בשבועה כדאיתא בגמ' "האדם בשבועה פרט לאנוס" ומאי אולמיה האי אנוס מאנוס של מצוות כיבוד אב? ועוד שבלאו הכי פרעה אינו חייב לזה כלום ומה יועיל ובאיזה אופן יצליח לשכנע את פרעה שיכול להתעלם מכל זה.

ב

ולכאורה כוח השבועה פועל כך, דבאמת לא היה ליוסף כל כוח לחייב את פרעה, שהרי פרעה אינו חייב לשמוע לו בעניין, גם יוסף עצמו לא היה עובר על שבועת ביטוי, כי לא חלה כלל, אלא שיוסף היה לו במה לשכנע את פרעה שישמע לו, שהרי אם לא ישמע לו ויאמר לו להישאל על השבועה, יאמר לו, אם אתה סבור שאני יכול להישאל על השבועה שלי, מהאי טעמא גופא יכול אני להישאל גם על השבועה שלך, דמאי אולמיה האי מהאי, וכיון שפרעה יפחד שיוסף ישאל על שבועתו, לפיכך יסכים לוותר ליוסף שיקבור את יעקב בארץ כדי שהוא עצמו לא ישאל על שבועתו.

נמצא שכל תוקף הפעולה שלו בא מכוח השבועה, לפי"ז משמשת השבועה כמו איזו היכי תמצי של הפחדה (כיום להבדיל אלף אלפי הבדלות יש אצל הגויים "מאזן אימה") אם אתה תגרום לי להישאל, אף אני אשאל על שבועתי, לפי זה חייב יעקב שהשבועה תחול, כדי שיוסף יוכל להפעיל אותה, אבל באמת כל כוחה מעוקר, כי פרעה בעצם אפילו לא היה צריך לומר לו תשאל על שבועתך, כי הרי השבועה שלו בעצם אינה ברת תוקף, אם כך לא היה לו מה לפחד מהשבועה. אלא שבאמת כנראה שפרעה עצמו חשב שהשבועה יש לה איזו חלות שגרמה לו לומר לך תשאל על שבועתך, בזה גופא היה ליוסף במה לשכנע את פרעה, ואם היה פרעה יודע שבעצם השבועה עצמה אין לה כל חלות, לא היה במה להרתיע אותו.

נמצא שיעקב עשה את כל החשבון, שפרעה הוא חכם אבל אינו חכם מיד. מצד אחד פרעה יודע את הלכות שבועה, הוא יודע שיש כזה מושג להישאל על שבועה ואינו עובר על האיסור של "בל יחלי" שכן חכם עוקר את השבועה מעיקרא, מאידך חושב שהשבועה מחייבת את יוסף, ואם פרעה לא יתן לו את הרשות יגרום פרעה ליוסף לעבור על שבועתו, ולא ידע שלמעשה השבועה הזו לא חלה על יוסף, כי אי אפשר להחיל שבועה על אחרים. ומכל מקום צ"ע, מניין ידע יעקב אבינו על השבועה של יוסף כלפי פרעה, והרי יוסף עצמו לא סיפר זאת לאביו ואם היה מספר לו עבר כבר על השבועה שלו לפרעה. ואף אם נאמר שרוח הקודש נגלתה ליעקב, שיוסף נשבע לפרעה וממילא יוכל על ידי השבועה לגרום לפרעה לשמוע אל יוסף, למה לא חשש שפרעה יתמה, למה יעקב השביע את יוסף ולא הסתפק בציווי? ועל

"מלאכת מחשבת"

דיון לעומק בנושאים עיוניים של פרשת השבוע

כעבור יומיים, לאחר שרב לייביש כתב הגיה ומחק, עד שהוציא מתחת ידו איגרת ראויה לשמה, בכתב יד נקי וקריא לחלוטין, סגר והכניס לתוך מעטפה, עליה כתב "בחדר"ג לכל מי שאינו רשאי לקרוא בה", הוא תיאר עם העוזר המסור ר' יצחק בדיחי שהמקובל יקבל את רב אביש'ל שלא בשעות הקבלה, כדי שלא תהייה אוזניים לא רצויות שאולי תאזנה לשיחה גורלית זו.

כל אותו יום שרוי היה רב אביש'ל בצום, מתקדש ומסתגף הוא, כדי להיות ראוי לקבל את התשובה הגורלית שאולי תחרוך את עתידו בצרפת. הנסיעה התישה אותו מאד, כמעט 3 וחצי שעות שהה בדרך, כשהגיע לבית המקובל היה כמעט מעולף, אך לא רצה לשבור את הצום למרות חולשתו הנוראה, רק לאחר שישמע מה יש למקובל לומר, ישבור את הצום, הייתה החלטתו גמורה בלבו.

כשהגיע לבית היה כבר אחר הצהרים, הרב ישב אותה עת ספון בחדרו בטלית ותפילין שקוע בספריו, הגבאי המסור לא קיבל באותו אחר צהרים קהל, הוא רצה לתת לו לאכול כדי להיטיב את לבו, אך רב אביש'ל סירב בעדינות, הוא רמז לו כי אינו אוכל עד לגמר קבלת התשובה. לאחר שנפש כראוי, ניגש הגבאי לדלת ונקש עליה בעדינות, לרמז למקובל כי האורח החשוב נמצא וממתין לו בחדר הקבלה. אלא שבאותה שעה שקוע הוא בסוגיא סבוכה, רמב"ם מוקשה ביותר מציק לו, עד שאינו יכול לתת את הדעת לדבר אחר. כמעט שעה וחצי ארך העיון עד שיושב כל המעוקשות. רק לאחר מיכן יכול היה לתת דעתו אל המתחולל מחוץ לד' אמותיו. הגבאי המסור נקש כמה וכמה פעמים על דלת חדרו, עד שנרמז כי ממתין לו אורח חשוב מירושלים.

כשנכנס ר' אביש'ל לחדר התרגש מאד, הוא חש מיד בנימים הרגישים שלו, כי מולו עומד אדם גדול משכמו ומעלה, מכל אשר הכיר עד עתה, אולי יהיה מעתה מורה הדרך שלו. אחרי הסתלקות מורו ורבו, הצדיק והקדוש רבי ישראל דוב אודסר זצ"ל, אין הוא מוצא לעצמו מדרך ומורה דרך שיוכל להציע בפניו את כל קשייו ושאלותיו, עתה נראה לו כי ה' האיר את עיניו, הוא רואה כאן דמות של רבי אמיתי שיוכל לנווט אותו בכל שאלות חייו. על זה לבד שמח מאד, הלוואי שיוכל גם לעזור לו לצאת מהסבך הרציני אליו הוטל, בלי שתהיה לו כל שליטה. הוא סיפר לו כי יש לו שליחות מאת רבי לייביש איינפאלער וכי הכל כתוב בכתב ידו, הוא הוציא את המכתב שהיה שמור בחיקו ומסרו לו ברעדה, הרב נטל בידו הצחורה והענוגה את המכתב והחל לקרוא את המילים, שפתיו רחשו בעת הקריאה, כאילו אומר תהילים, הוא עבר על המכתב באיטיות רבה, מדקדק בכל מילה, לאחר שקרא בה פעם אחת, חזר שוב מההתחלה, שילש וריבע, כאילו אווז באיזה תוס' מוקשה ביותר. רב אביש'ל הבחין מהצד, איך ניגש הוא בחדר קודש לעניין, כל דבר נעשה בכבוד ראש, מתון ושקול היטב.

לאחר שגמר לקרוא את המכתב היטב, שאל את ר' אביש'ל לשמו של המשומד ולשם אמו. אביש'ל נרעד בכל חלקי גופו, איך אפשר להזכיר את שמה של האם המרשעת שגרמה במו ידה להחטיא את בנה האומלל, אולי עדיף להזכירו בשם אביו, יונתן בן מנחם? או אולי יאמר, יונתן בן שרה או חוה, על שם שרה אמנו או חוה אם כל חי? אבל המקובל דורש ממנו שוב ושוב, את שם האם, אין אופן אחר לתקן את הנשמה, בלי להזכיר את שם האם הביולוגית. אביש'ל בקושי זכר, הוא החל לגמגם אם קוראים לה איטה אווה או אולי אידה, אחד משלושת השמות הללו ודאי שמה. הרב לחש את השמות הללו ועשה צירופים, נראה היה כי השמות איטה ואווה לא מתחברים לו כלל, לבסוף החליט כי כנראה שמה אידה. הוא החל ללחוש לעצמו בשקט רב, ר' אביש'ל לא הצליח לפענח מילה אחת ממה שאמר, הוא לא ידע אם אומר הוא שמות קדושים או כוונות או אולי מיחד יחודים נוראים.

לאחר מיכן ישב בכסאו שקוע בשרעפיו, הוא שקע כאילו בתנומה, פניו חיוורות מאד ועיניו שקועות, אבל רב אביש'ל מרגיש כי הוא נמצא במקומות גבוהים, אולי אינו בעולם הזה, כנראה מיחד ייחודים שמכניסים אותו למרום. הוא התרגש מאד, מעולם לא היה במקום כזה ולא ראה אדם שכאילו פושט לגמרי את צורתו, מרגע לרגע חש כי הרב שמולו שקוע יותר ויותר בתוך עצמו, הוא נעשה חיוור יותר ויותר, עד שכמעט אינו בעולם. הוא נבהל מאד, אולי אירע לו משהו תוך כדי, אך פחד לעשות דבר, אולי בקימתו הבהולה יגרום למשהו שעלול לשבש את הכל.

הוא ישב כל העת בלחץ אימים, מחכה לרגע בו יראה את הרב חוזר אל עצמו. הוא החל לומר בלחש תהילים, את כל המזמורים העוסקים בעת צרה, שלא יארע חלילה וחס משהו רע לרב הקדוש בעת שעולה לשמיים, מי יודע אם זה לא משהו מסוכן מאד. הוא קרא פעם על היהודי הקדוש מפשיסחא זיע"א שהזהיר את בניו מאד, כי ישגיחו עליו בכל יום בעת שמיחד ייחודים שלא ישקע בהם יתר על המידה, כי עלול הוא להסתכן. פעם אירע שהבן שכח להשיגח עליו, באותו יום עלה האבא הקדוש מתוך עומק הייחוד לשמיים (באמצע חול המועד סוכות). האם גם כאן יתכן הדבר? מי יודע? הרי הנושא בו מדובר עוסק בנסתרות, דברים שיודעים עליהם רק בשמים, יתכן כי הרב מכון כוונות ביותר על פי הקבלה, ומכח השמות עולה הוא למקומות גבוהים למדי ופעמים עלול להגיע לידי סכנה מרובה בשל עומק הדביקות והייחודים, הנשמה היא חלק אלוקה ממעל ומדבקות בבורא עד שיוצאת מרוב כיסופים. עלי לעשות משהו כדי שחלילה וחס לא יארע לרב מאומה, לחש לעצמו באימה. הוא החל לומר ברטט י"ב פעמים את המזמור "יען ה' ביום צרה" שיש בו סגולות מיוחדות לעיתות בצרה והתפלל לבורא שלא יאונה כל רע למקובל הקדוש. כשגמר לומר את המזמור ראה שדבר לא השתנה, החל לבכות בשקט ושב לומר את המזמור ולאחריו שילש וריבע את המספר י"ב פעמים, כשגם זה לא עזר, קיבל על עצמו לגמור את היום כולו בצום, אפילו אם חלילה וחס יסתכן, אולי קבלה זו בה מסכן את עצמו תועיל, בבחינת "נפש תחת נפש".

לפתע נעור המקובל הקדוש, כאילו מתוך חלום עמוק ואמר לר' אביש'ל: דע לך, ישנה מלחמה קשה מאד עם כוחות "הסטרא אחרא" שקידשה מלחמה עם הקדושה, מלחמה זו קשה מאד, כי זו מלחמת טשטוש וערבוב, רע בטוב וטוב ברע, כשהכל הופך למיקס מושלם. הסטרא אחרא מגייסת לעזרתה את נשמת "יונתן בן אידה" כדי לחולל דרכה צרה גדולה לעם ישראל, אם מזימתה תצלח, עם ישראל עלול לסבול צער רב מאד, המאבק אם כך, על כל העם היהודי, העלול להסתכן, אם המזימה שלהם תצלח. אין כל דרך למגר את המזימה אלא רק על ידך, כשאתה תכנס למלחמה נגדם. הפתיחה תהיה, על ידי פתיחת שיח עם המשומד האומלל שנפל בשבי הקליפות ונמצא בשער ה' של הטומאה ולמחות אותו משם, אם תצליח להוציאו משם, הסטרא אחרא מאבדת כוח עצום שיוכל לעזור לה במלחמה הגדולה לקראת ביאת משיח.

הסטרא אחרא כל כך מבלבלת, כי גם בה יש כוח שפועל לרעה מתוך כוונות טובות כביכול, לנו אין כל כוונה ללחום בכוח שלמעלה, רק להוציא מעמק הבכא את הנשמה האומללה שנפלה לשם לא באשמתה ובשורשה היא נשמה גבוהה מאד, זכות גדולה נפלה בחיקך להיות חוד החנית

"מלאכת מחשבת"

דיון לעומק בנושאים עיוניים של פרשת השבוע

במלחמה. כדי לכלכל את מעשיך בתבונה, עלך לפנות רבי לייביש ולבקש ממנו הנחיות פרקטיות, אך לנהל את המלחמה בשום שכל. אם יהיה צורך תפנו אלי דרך העוזר שלי ובסייעתא דשמיא גדולה, אם תפעל לפי הכללים שתקבל לא תינזק. אך הזהר והישמר לך מאד, לא לספר אפילו פרט אחד לאיש, כולל למקורבים ביותר! אם נצרכת לעזרה מבחוץ, תשאל קודם לכן את רבי לייביש, על כל דבר תתייעץ עמו אך ומה לומר. אך בשום אופן לא להוציא פרט מיותר מעבר לזה, כי הסכנה היא גדולה, יש לנו עסק עם כוח חכם מאד וערמומי ביותר, לצערנו מגייס הוא את כל המשאבים שבידו כדי להוביל את המהלך, הוא לא יירתע משום דבר, כולל שפיכות דמים בצורה האכזרית ביותר, הוא לא יהסס להרוס את הקהילה שבראשך עד היסוד, חיי מאות אנשים תלויים בשמירת הפרטים החסויים, לפיכך שמור את פתיך פק שמירה מוחלטת.

~~~~~

רב לייביש היה מופתע מנוסח הדברים שנאמרו על ידי המקובל, הוא הבין מזה כי עליו להיכנס לעומק העניין, הוא מעתה מעין המוביל בחזית, כביכול עליו להתעמת עם הסטרא אחרא עם שלט רחוק, העניין לא פשוט, זוהי אחריות כבידה ביותר וצריכים לזה כתפיים רחבות, אך אם המקובל הקדוש הטיל עליו את התפקיד, עליו לקחת אחריות, הוא חייב כעת להנפיק הוראות ברורות לר' אביש'ל, אך לנהל את המהלכים הבאים, מעתה עליו להיות יותר זמין, כדי שבכל פרט ופרט יוכל ר' אביש'ל להתייעץ איתו.

השאלה האופרטיבית הראשונה הייתה, איך מיישמים את המפגש הראשון, יונתן בוודאי שומר את צעדיו, כי הסטרא אחרא דואגת מן הסתם שלא יהיה לו קשר עם אף יהודי כדי שלא יושפע לרעה, הם מייעדים לו בעתיד תפקידים בכירים ביותר, הם לא יסתפקו רק בתואר החדש שנתנו לו, אלא יתנו לו תפקידים בכירים יותר שיהיו להם השפעה בעתיד על כל עם ישראל, זה רומז על שליטה מרכזית במוסדות הנצרות הקתולית שדומיננטית מכל הכתות הנוצריות ויש לה שליטה מרכזית בעולם, היא יכולה להרע מאד ביחסים העדינים של העם היהודי עם העולם הנוצרי. איך בדיוק זה יהיה, אין לו מושג, אבל כך זה אמור להיות, כפי שאמר המקובל. מעתה יונתן הוא "נכס שמור ביותר", לפיכך סביר להניח שיהיו אחריו מעקבים רציניים, הם ידעו כל צעד שיעשה במשך היום, אם כך אין מקום לחשוב שר' אביש'ל יוכל ליצור איתו קשר כפי שחשב עד עתה (עתה ברור לו למה יונתן חמק מכל קשר עם חברו לשעבר עדיאל פדידה) איך יוצרים את הקשר הראשוני, דרכו יוכלו לגשש אפשרות חילוץ?

רבי לייביש חש בקושי הגדול שעומד בפני ר' אביש'ל כבר בצעד הראשוני, מה יכול הוא ליעץ לו עתה? לכאורה אין כל דרך. מ'דארפ איבערנעכטיגן אויפ דיא שווערע פראגע (צריכים ללון לילה אחד על השאלה הקשה הזו). לאחר שראה כי אין לו כל דרך, החליט שעליו להודיע לר' אביש'ל על כך, אפילו אם עלול הוא לחטוף מקד משבר.

"האמת שאין לי כרגע שום כיוון מחשבה, איך ניגשים להתחלה, ברם לפי מה שהבנתי ממך קיבלת שחרור לשבועיים מתפקידך, עוד כמה ימים נשארו לך עד לנסיעה הבאה?"

"חושבני שיש לי עוד שבוע שלם" משיב ר' אביש'ל נבוך, כאשר הוא מגלה את רבי לייביש החכם האגדי אובד עצות.

"מ'זועט קליגער ווערין שפעטער" (נחכים יותר מאוחר) השיב רבי לייביש סתומות, יש לנו את התורה הרחבה מיני ים, בה מצויים כל מאגרי החכמה, אתפלל לקב"ה שמחונן את האדם דעת, שיחונני בדעה נכונה, איך ומה לומר לך. וכיון שיש כאן מלחמת קודש, אני סמוך ובטוח שבסייעתא דשמיא הקב"ה יזמן לי את הדרך הנכונה מה לענות לך.

אושוויץ (אושפיצין) מחנות המוות.

תיאור שקיבלתי מממוחה לענייני אושוויץ, הבאתי זאת כדי לשרטט לנו את מחנה האימה דרכו עברו מאות אלפי יהודים בשנות הזעם של ההשמדה. חומר זה נועד כהקדמה לחלק הבא, שבא לתאר בעזרת ה' יתברך את המשך עלילות הדמות שנזכרה בסיפור לפני מספר שבועות, ה'ה לייביש שטארקמאן מקורב של האדמו"ר ממנוקאטש רבי ברוך רבינוביץ זצ"ל. לייביש הני'ל הוגלה עם ישיבת מונקאטש למחנה ההשמדה אושוויץ ושהה שם תקופה איומה במחנה זה. מידע זה יתן לנו מעט מושג, באיזה מחנה אופל הוטלו היהודים, לקראת פתרון הסופי.

~~~~~

מחנה Auschwitz אושוויץ היה מחנה ריכוז והשמדה, הוא המחנה הגדול מבין כ-2,000 מחנות הריכוז ומחנות העבודה שהקימו הנאצים, בכל רחבי אירופה והוא המחנה הגדול ביותר למטרת השמדת העם היהודי, באמצעות המותה בגזים. ב-27 באפריל 1940 פקד היינריך הימלר להקים מחנה ריכוז חדש וגדול ליד העיר אושווינצ'ים (אושפיצין בשמה היהודי) במזרח שלזיה העלית המזרחית, שסופחה לרייך לאחר תבוסתה של פולין בספטמבר 1939. כעבור זמן קצר החלה בניית המחנה בפרבר זאסולה (Zasole) של אושווינצ'ים. עובדי הכפייה הראשונים שנאלצו לעבוד בבניית המחנה היו 300 יהודים מאושווינצ'ים וסביבתה. מיוני 1940 הביאו הנאצים משלוחי אסירים למחנה. בתקופה הראשונה היו רובם אסירים פוליטיים פולנים, ב-1 במרס 1941 היה מספרם 10,900.

עד מהרה נודע אושוויץ כמחנה הריכוז הנאצי הגרוע ביותר. השיטה הנאצית לעיני האסירים התנהלה בו בדרך האכזרית ביותר. באחד מבנייני המחנה, המכונה 'בלוק 11', הוקם בונקר מיוחד לעונשים החמורים ביותר. לפני הבניין ההוא היה הקיר השחור (קיר המוות) ושם התנהלו בשגרניות הוצאות להורג של האסירים. למרבה האירוניה התנוססה מעל לשער הראשי כתובת ענקית שהכריזה: 'עבודה מובילה לשחרור'. (Arbeit Macht Frei) במרס 1941, ציווה הימלר להקים אגף שני למחנה, הרבה יותר גדול, במרחק 3 ק"מ מהמחנה המקורי. האגף נקרא אושוויץ-II בירקנאו birkenau המחנה המקורי כונה שטאמלאגר (Stammlager) 'מחנה ראשי, מקורי אושוויץ I.

נוסף לתושבי פרבר זאסולה של אושווינצ'ים גורשו מבתיהם עוד 2,000 כפריים פולנים מבאביצה (Babice) בודי (Budy) ראיסקו (Rajsko) בז'ניקו (BRZEZINK) בגרמנית בירקנאו, ששם היה מחנה אושוויץ II ברושקוביצה (Broszkowice) פלאווי (PLAWY) והארמזה (Harmeze) בתיהם של הכפריים נהרסו כדי לפנות שטח לבניית שני חלקי מחנה אושוויץ. שטח גדול של 40 ק"מ הוכרז לשטח מחוץ לתחום.

"מלאכת מחשבת"

דיון לעומק בנושאים עיוניים של פרשת השבוע

באוקטובר 1941 החלה עבודה אינטנסיבית של בניית צריפים ומיתקנים אחרים במחנה אושוויץ II בשלב הסופי היה אושוויץ II מורכב מתשע תת-יחידות, נפרדות זו מזו בגדר תיל מחושמלת. היחידות הללו יועדו למחנות III, Bla, Blb, BIIa, BIIb, BIIc, BIIId, BIIe, BIIIf במרוצת הזמן נבנו עוד 45 מחנות משנה. אושוויץ II בירקנאו שהיה המאוכלס ביותר ברשת מחנות הריכוז אושוויץ, היה גם האכזרי והבלתי אנושי ביותר בתנאיו. אסירי מחנות בירקנאו היו בעיקר יהודים, פולנים וגרמנים. זמן מה היה במקום מחנה המשפחות של הצוענים ומחנה המשפחות של יהודי צ'כיה.

בירקנאו פעלו תאי הגזים והמשרפות של מרכז ההשמדה של אושוויץ. אושוויץ-III בונה-מונוביץ ועוד 45 מחנות משנה (החשובים בהם היו בודי, צ'כוביץ (צ'כוביצה) Czechowitz Czehowice גלויץ גליוצה (Gleiwitz Gliwice) ראיסקו ופירסטנגרובה (Fürstengrube) היו בעיקר מחנות עבודה. האסירים, רובם יהודים, עבדו שם בפרך עד אפיסת הכוחות בשביל חברות גרמניות כגון אי. גה. פרבן, מפעלי מימן שלזיה העילית, (Oberschlesische Hydrierwerke) מפעלי גז-פית, בתי-זיקוק לנפט, חברת הדלק ואקום אויל (Vacuum Oil) ואחרות.

התהליך: כשעצרו הרכבות ברציף תחנת הרכבת (ה'רמפה') בבירקנאו, דחפו השומרים בגסות את הנוסעים בחיפזון החוצה. הקורבנות נדרשו להשאיר שם את כול חפציהם האישיים ונצטוו לעמוד בשני טורים, גברים ונשים בנפרד. הטורים הללו היו אמורים לנוע במהירות לנקודות שבהן ערכו קציני ס"ס את מה שהיה מכונה 'סלקציה', וכיוונו את הקורבנות לשני הצדדים, אך בעיקר לצד אחד, בכיוון לתאי הגזים. אותם שהוכוונו לצד השני היו מיועדים למחנות העבודה.

אותם שנשלחו לתאי הגזים נרצחו כבר באותו יום וגוויותיהם נשרפו במשרפות, אך אם היה מספר הגוויות גדול יותר מהספק המשרפות, היו שורפים את הגופות בשטח פתוח. את החפצים שהשאירו הקורבנות אספו עובדי הפרך, שיחידתם נקראה באירוניה 'קנדה' (קנדה הייתה בעיני האסירים סמל לעושר). בפיקוחם החמור של אנשי הס"ס אחסנו האסירים הללו את החפצים במחסן מיוחד שנבנה לכך, כדי שישלחו לגרמניה להעשיר את הרייך השלישי.

הקורבנות שלא נשלחו לתאי הגזים נשלחו תחילה לחלק של המחנה שנקרא 'הסגר', אך לפני-כן נלקחו למרחץ המחנה, ה'סאונה'. שם נלקחו מהם בגדיהם וכול חפציהם האישיים, שערום גולח, גברים ונשים בלי אפליה, הם קיבלו חליפות פסים של אסירים. ב'הסגר' יכול היה אסיר לשרוד רק שבועות אחדים. תוחלת חיים ממוצעת של אסיר במחנה העבודה ארכה כמה חודשים. אחר פרק זמן כזה הפכו אסירים רבים למה שהיה קרוי בעגת המחנה 'מוזלמנים' (שיבוש של מוסלמים כי הם נראו ככורעים מטה כמוסלמים בשל תשורת כוחם), דהיינו בני-אדם השרויים באפיסת כוחות מוחלטת ובחולשה כללית, עד שבקושי מסוגלים לזוז ולהגיב לסביבתם.

אין פלא שכול אסיר ניסה לצאת מן ה'הסגר' מהר ככול האפשר. רבים מהם נשלחו למחנות המשנה של א', או למחנות ריכוז אחרים. חלק מהאסירים יועדו לעבודות שונות באושוויץ I או III אחד הדברים המפחידים בא' היה המסדר - אפל (Appell) השכם בבוקר ומאוחר אחר-הצהריים, לאחר שהאסירים שבו ממקומות עבודתם; לעיתים נערך מסדר גם באישון לילה. האסירים הועמדו דום, בלא נייע, בדרך כלל כמעט ללא כסות לעורם שעות רבות, חשופים לקור בגשם ובשלג. מי שמעיד או שנפל, נשלח לתאי הגזים. אחד התפקידים הקשים ביותר היה מוטל על אסירים ביחידה מיוחדת שנקראה זונדרקומנדו. האסירים ההם הוכרחו לעבוד במשרפות, בשריפת גופות הקורבנות שנרצחו באותו יום בתאי הגזים.

בעזבם את ה'הסגר' בבירקנאו לעבודת פרך באושוויץ או באחד ממחנות המשנה נרשמו האסירים ומספרם קועקע על אמתם השמאלית. קי עשו גם לאסירים שכוננו ישירות לאושוויץ I. כן נרשמו 405,000 אסירים בני לאומים שונים. רובם המכריע של קורבנות אושוויץ, הגברים והנשים שהובלו לתאי הגזים ונרצחו שם מיד בבואם לא-II 'בירקנאו, לא נכללו באף אחד מהרשומים. גם האסירים שנשלחו לעבודת פרך במחנות ריכוז אחרים שלא השתייכו למערכת אושוויץ, כגון גרוס-רוזן או שטוטוהוף, לא נכללו ברשומים. עוד קבוצה שלא נרשמה הייתה קבוצת הנידונים למוות לאחר שהות קצרה במחנה. בקבוצה ההיא נכללו בעיקר בני ערובה, קציני צבא סובייטיים ופרטיזנים.

יום בחייו של אסיר, כפי שתוארו זאת סופרים רבים, מחולק לסדרות ארוכות של חובות ופקודות. חלקן מוכתב על-פי שיגרת המחנה, אחרות בלתי צפויות מראש, כתוצאה מפקודה מבונה, או התפרצות אלימות שרירותית של מפקד המחנה. ישנן פקודות וחובות המכוונות נגד כול האסירים, אחרות מיועדות רק לאסיר אחד או לקבוצה מוגדרת של אסירים. יכולתם הפיסית והנפשית של האסירים נוצלה בלי הרף במאמץ הבלתי פוסק לעבוד את כול נפתולי השלבים שהיוו יום שגורתי: השכמה עם שחר, יישור מיטות הקש, מסדר בוקר, מסע לעבודה, שעות עבודת פרך, המתנה בתור לארוחה, שיבה למחנה, ביקורת בבלוק ומסדר ערב. ציין ויקטור פרנקל: 'פרק זמן קצר במחנה, למשל יום מלא עינויים ולאוות בכל שעה ושעה, נראה היה כ'נאצי'. כול סטייה או מעידה מצד האסיר, מחמת תאוה בגדדי העבודה או בבלוק, או אפילו חולשה אישית ומחלה, הסתיימו לרוב בהוצאתו להורג.

נוסף לאותם שנבחרו ב'סלקציה' לעבודת פרך, עם בואם של הרכבת ל'רמפה' בבירקנאו, הייתה עוד קבוצה קטנה הרבה יותר שבינתיים ניצלה ממוות ולא נשלחה לתאי הגזים. אלה היו הקורבנות שנבחרו לניסויים רפואיים. רבים מאותם 'ניסויים' נערכו על גופם של יהודים מיון. הם עברו עינויים וסבל שלא יתוארו. הרופא הגרמני ס"ס בריגדפירר פרופסור קרל קלאוברג, שברשותו של הימלר החל את ניסויים האלה ברונסבריק, עתה קיבל את התפקיד להקים בבלוק 10 שבאושוויץ I. לקלאוברג סייעה קבוצה שלימה של רופאים נאציים שערכו בדרך-כלל גם את ה'סלקציות' ב'רמפה' בבירקנאו. הידוע מכולם היה יחף מנגלה.

חזתתי ממאמר זוועתי זה חלקים רבים מאד, הבאתי על קצה המזלג תיאור יבש אך מצמרר, כדי שנדע על זוועות העולם שהנחילו לנו צאצאי אדום היא גרמניה (על פי המקובל לפירוש הגאון ז"ע) זה יחסך ממני תיאורים ארוכים, כדי לשרטט את התלאות שעבר אותו ליביש שטארקמאן מרגע שדך על אדמת אושוויץ ונתקל בזוועות שמבהילות על הרעיון, עד שלא ניתן להבין איך יכלו להיות מלאכי חבלה כאלו מזרע אנושי. אשתדל להתמקד רק במאבק האישי שניהל בצורה חשאית ליביש שטארקמאן עם צורר היהודים רופא המוות ג'חף מנגלה.

התודה והברכה לכל אלו שמסייעים להצלחת הגיליון!!!

להערות ניתן לפנות אל העורך חנוך חיים וינשטוק נ"י פל' 050-414-2587

כמו כן ניתן לשלוח למייל שלי לקבל את הגיליון בהפצה סדירה hanoch90@gmail.com